

اجتهاد

۳ نیسان ۱۳۳۰

نومرو: ۱۰۰

آبونه

اداره خانه

سنة ١٣٣٠

تورکيا ايچين: ۵۰ غروش ۳۰ غروش
مالک اجنبیه ایچینه ۱۰۰ فرانق ۸ فرانق

حریت فکریه یه خادم

ایستانبول، جفال اوغلی، دائره اجتهاد

نجشبه کونلری چیقار اجتماعی، ادبی مجموعه

تهله فون نومروسى: ۸۶۵
" Idjtihad " Constantinople

سندسسى ۵۰ بارده

مدیر مراضص: الرهاى صفا

دوردنجى سته

مصاحبه اجتهاد

آمریقانیزم (Américanisme)

آلمانیانک الک بویوک علماسندن و کاشفلرندن (پروفیسور
دوبوارده یموندد Prof. Dubois Reymond) - ظن ایدرم
(۱۸۷۷) ده - بر خیلی مهم قونفرانس لر ویردک بوتون
عالم مدینتک نظر دقتی بر مسئله عادییه توجیه ایتشدی.
(ترقیات علمیه و تکملات صناعیه مسئله سی) ... (*)

بوندن عادی بر شی اوله ماز . دکلکی یا؟... بونی
هر کس بیلوردی و کورویوردی . ذاتاً اون طوقوزنجی
عصر میلادی - ادوار سائریه نسبتله - علوم و صنایعک
انکشافاتیه ممتاز ایدی . اوندن اول واپور، شمدوفر
والکتریک یوقدی . یالکزر بوکشفیات خارق عاده تک،
کچن عصر مدینته نه قدر بارز، نه قدر باشقه برماهیت
ویردیکنی انسان دوشونورسه، درحال تسلیم ایدرکه،
حقیقتاً او عصرله بوسبوتون یکی بر مدینت باشلامشدر .
اویله برمدینت که، کچمشله هیچ بکزه من، بومعلوم!...

فقط (دوبوارده یموندد)، بو عادی حقیقه انظار دقتی
جلب ایتمکه باشقه شیلر کوسترمک ایستیوردی . بوده شتلی
ترقیات صناعیه تک فلسفه حیات و طولانیسیله اخلاق
(*) عصرینک الک بویوک کاشفین علماسندن اولان بوداهی،
فیزیکولوژیست ایدی . فضله اولدوق پک درین بر متفکر دی .
اسمندن ده انکلاشیله جنی وجهه کندیسی اصلاً آلمان دکل،
(هوکنوٹ Huguenot) لردندر . بوندن برایکی عصر اول
پروستان اولان اجدادی آلمانییه التجایه مجبور اولمقدی .

و معاملات قنا بر تأثیری اولدوغنی، پک ای کورویور
و کوسترمک ارزو ایدیوردی . آمریقایلر، ذاتاً هر بردن
اول بوجلوذ اخلاقیه بی اظهار ایتشدری . (آمریقانیزم)
تعبیری، بر طرز تصویر، بر درلو یاشایشه، الحاصل،
عملی و بوسبوتون یکی بر فلسفه یه علم اولمش و - عینی
سیلر، عینی مجبوریتلرله - مدنی دنیانک هر طرفده
وعینی حالت روحیه ایله انکشاف ایتمکه باشلامشدی .
آلمان پروفیسوری، بوفلسفه ده، مدینت حقیقه حسابنه
بر اکیکلک، حتی جدی برتهلکه کورمش اولدوغنی
ایچون، اونی بر مسئله یاپوب اورطیه آتمشدی .

بزدهده بوفلسفه باشلادی؛ هم آثار فقهیه سنی
کوستریور . فقط ترقیات صناعیه و میخانیکه مملکت مزده
پک ایلری کیندی ده اونک ایچون دکل!... اوکی ترقیاتک
باشقه یلر زده موجب اولدینی ضیق معیشت، بوراده
بوسبوتون باشقه سیلردن ناشی کیندینی قنا حالده حس
ایتدیرمکه باشلادی ده اوندن!...

بونى اکلایع ایسترم . لایقیه اکلایه بیلیرسم،
بهوده غزته مناقشاتى، قوتمزى هدر ایدن رقابت
جاملانه بی ودها بر چوق دوشکونلکریتمزه سبب اولان
حالات روحیه بی - بر درجهیه قدر - تعریف ایتش
اولورم، صانیرم .

غوغالر، محاربه لر - هر نه وسیله ایله اولورسه اولسون -
ضیق معیشت، خرص منفعت یوزندن وقوعه کلیر، نورکلی
غوغالر، محاربه لر اخلاقی بوزار: (Humanisme)
حیاتى الک اول تولدورور؛ دیرلر بونده بوتون محققین

و متفکرین متفق الرأیدر . فقط بونک عکسی ده طوغر ودر؛ چونکه بودر که دوشونجه، انسان مدھش بردور فاسد ایجنه دوشمش اولور : ایسترتک بر آدم اولسون، ایسترسه بر ملت اولسون غوغایه کیریشیرسه ، ایشنی کوچنی براقیر، منتظم حیاتی بوزمغه مجبور اولور و قازانوبده بیریکدیره چکنه، بیریکمش اولان قواسنی صرف ایدر ؛ اکثریا هدر ایدر . اولجه ده بالوسیه سویلشدم : فلاکتلرک جمله سی ده قوای مکینه نک اضمحلالی موجب اوله رق ضیق معیشتی دعوت ایدر . حیات ، اوتقدیرده ، بوسبوتون کوچله شیر . غوغای حیات ده رقابت اولانجه شدتیه حکمفرما اولور . اووقت کوکلرده اسکی مرحت طویوله ماز . (نفسی نفسی !) هنکامه سیدر . یره دوشن قالقماز ، آلتده قالیر ؛ اسکی روملرک دیدیکی کبی : (وای مغلوبک باشنه !...) بزدهده ضرب مثل صریحدر : (آلتده قالاتک جانی چیقار !) دیرز . فائده لی بر اخطاردرد . فورطونه بودرجه یه واردیمی : (کیسینی قورتاران قبوداندر .)

آکلاشیلورکه ، غوغالر ، چکیشمه لر ، محاربه لر ، ایشک صورت ظاهره سنی عرض ایدر بر پرده در . اصل حقیقت ، (قوای مکینه) نک یوق یره ضایع اولمی ، هدر اولوب کیمه سی در . اضمحلال (Dissipation) قوای موجب اولان هر هانکی برسب ، عینی ضیق معیشتی ایقاع ایده بیلیر . اوده عینی اندیشه حیاتی تولید ایلده بیلیر . اوسبب نه ماهیتده اولورسه اولسون !...

یکی اما ، ترقیات علمیه نک ، ماکنه یه وسائر وسائط مدنییه تطبیقی ایلده حاصل اولان تکملات صناعیه ، نضل اولورده بویله (یاشایشده طارلق) ایقاع ایده بیلیر ؟... عکسینی دوشونمک ده ازیاده حقیقت حاله موافق کورونور !... ده یه بیلیرز .

فی الحقیقه او یله ده کورونور . لکن نفوسک مدنیتله آرمه سی ، عینی زمانده هم لوازم مدنییه نک هم ده مواد ابتدائیه نک و حوایج ضروریه فیثاتک شدتله یو کلمه سی ،

اطرافیه واسبابیه نظر ملاحظه یه آلیرسه کورولورکه ترقیات صناعیه ، حیات جماعتی تسهیل ایتکله برابر حیات شخصییه ده چوق انکالر ، مانع لر اقامه ایدیور . اوندن ده بویوک قدرت ، ده بویوک فداکارلق ، ده مدیدوشدید بر غیرت ایستور . هم فداکارلنی بالحاحه ، اخلاقندن ، انسانیتندن ایسته مکدن ذوق آلیرکبی !... دهاییله فنا برجهتی وار : اسکی مدنیتلرده مثلاً هند مدنیتده طرز-اداره نک آریستوقرات ایدی . اوزمان جمعیت بر طاقم صنوف متابعه اوزره منقسمدی . بو اداره یه (Le Régime des castes) ده نیلیر ایدی . هر هانکی بر صنفه منسوب بر آدم - نه قدر قابلیت فطرییه مالک اولورسه اولسون - ممکن دکل ، کندی مافوقنده کی صنف افرادینه قاریشه ماز ، اونلرک حیثیتی ، هیچ بروجله ، هیچ بر خدمتله احراز ایده من ایدی . اوصنف خلقی مافوقنده کی صنف خلقتک اسیری ایدی . مالیه جانی ایله عرضیه اسیری ایدی !... کندی مادوننده کی صنفه نسبتله دخی افندی کچینیردی .

قرون وسطایه نهایت ویرن اسباب وایجاباتک جمله سنی صایه بیلمک ممکن دکلدرد . فقط شبه یوقدرکه بونلرک اک مهملرندن بری ده اداره عالمک ده موقراسییه میل قطعیمی در . مع مافیه کیم دوشونه بیلیر ایدی که ، ده موقراسی حقوق انسانیه یی تسویه ایتک غیرته رغماً ، عکسنه بر نتیجه یه پیوسته اوله جقدر ؟... اسکی آریستوقراسیون اون کره مدھش ، ظالم وهله اخلاقسز بر (Plutocratie) نک کندی سینه سنده طوغه جغنی کوره جکدر ؟... واؤنک حکمی آلتده یکیدن بر (Régime des castes) تشکل ایده جکدر ؟...

حالبوکه بو بویله اولمش و بویله اولوشنده ده تکملات صناعیه و صرافیه نک بویوک بردخل و تأثیری اولمشدر . یالکیز هر کس ایچون ، یول آچیق !... ایشته یگانه فرق بو !... فقط او او یله بر یول که اوئی کچوب او بر او جنده کی

ذهنی حرص ایله طولو آجار آدمرك مسلكی تعیین ایدر . جهان اونلر نظرندە واسع برحرب میدانی در . وور وورانك قیر قیرانك کیدیور . واقعا معلوماتلری یوق . فقط معلومات ایله انسان ، اولسه اولسه آنجق خواجه اولور ، خواجه لق دخی ، چوق پاره کتیر برشی دکلدر . هم اوکر نمکه وقت یوق !... او وقتندە کرکدی . اصل موفقیتی تأمین ایدن شی علم دکل . اولسه بیله ، او بیلدیکمز کتابلردە مندرج علملر دکل . انسانلرک ضعیف نقطه لرینی ، بدلالقلرینک اسباب معنویه سی ، فلان وفلان حاله کوره وجهه تمايلاتی بیلیمک در . اخلاق ده لازم دکل !... اولسه بیله ، ینه کتابلردە مندرج اولان زوزك نصیحت دستورلری دکل ، اونلری سویله یئر بیله طوتیور . طومتغه جسارت ایتسه لریدی ، آچلقدن اولمکه کندی کندیلرینی محکوم ایئرلیدی . واقعا برنوع اخلاق لازم ، برطاقم خصائل لازم که اخلاق تعریفندە داخلدر . فقط رسماً مقدوح ومدخولدر . ایشته غوغای حیاته موفقیته ایچون اصل اونلر لازمدر . (باقی سی دروغ بی نهایت !)

مع مافیه بوتون بودوغرو دوشونجه لری بر مقصد معینه ربط ایدرک شیرازه یه آلمی که برسیستم اولسون ، وانسان هدف مقصودی کوزی ایله کوره بیلسین ، ایله طوته بیلسین . اوئی تعقیب ایدرکن شاشقینلق ایله صاغه صوله بوجالاماسین .

مقصد پاره در . بالجه وسائط موفقیته ک پارلاق ، اک متین ، اک کوزل تمثالی اولان بومعدن ، دنیا یه حاکمدر . اخلاقه حاکمدر ، بناءً علیه وجدانه ، انسانه حاکمدر . یوقاریدن بری یوروتولن او ملاحظاتی شیمدی برطرف ایدوب پاره قازانغه باقلمی !... اما فصل ؟ فصل اولورسه اولسون !... هدف ومقصد مرغوب اولونجه وسائطک ماهیته باقیلماز . ایش جسارتدن عبارتدر . ایلری صالدرملی !... حیات بشریه نک مدتی ده پک آز اولدینی ایچون بیهوده وقت غائب ایدوب تأمین وسائط ایچون

منزل موفقیته وارە بیلیمک ایچون ، انسان ، دیو اولمی ، اژدر اولمی !... انسان دکل !....

ایشته بوسیلهدرکه فرنکلر ، بومعنايه اشارتله :

(Beaucoup d'invités, et peu d'élus.)

دیهرک بونک دستورینی ویرمشلردر . اوخوان عزت ونعمته مدعو بولونانلر پک چوق ؛ لکن قبول اولونانلر پک آز ؛ چونکه حیثیت ورقه سی ایشته نیلیور !... بو آجی حقیقت حیاتی ، کرکی کبی اکلا دقدن صوکره (آمریقانیزم) فلسفه سی باشلیور :

دنیا ده برسورو آدملر وارکه وسائطدن محروم اولمی طالعه سز لکنک قربانی درلر . بختیار اولانلرک پک چوغندن ده ا قابلیت سز طوغامش اولدقلری حالده وسائط سزک ، کیمسه سزک سبیلله سفالت حیاته ، بلکه ده سفالتله اولومه محکومدرلر . زیرا زمانیز ایجابات مدنیه سزک شوشیمدیکی حالته نظراً بر آدم یالکیز قوای طبعیه سیله غوغای حیاته امثاله رقابت ایده مز . آزیچق مجهز اولمی ؛ ویاخود او قوای طبعیه کندیسندە خارق عاده بدرجه ده بولونملی !. او یله بر آدم هم داهی طوغمش اولمی ، هم ده ، صوغوقدن ، صیجاقدن ، یوقسوللقدن ، خسته لقدن ، هیچ بر وجهه متاثر اولیه جق قدر عجیب بر وجود اولمی !... زیرا خسته لق ، یوقسوللق رقابتله اک زیاده مانع اولان اسباب ضعیفنددر . بزم بیلدیکمز معناده حسن اخلاقده او قیلنددر . مزحت ، دوستلغه رعایت ، انسانیت بوتون یوخصائل ، (جان پازاری) نه کیریشنلرجه ، فوزو غلبه یه ، موفقیته قطعییه مانع شیلردندر .

آمریقالی میلیاردرلردن روقفللرک وبرچوق امثالک متصل بوسلطنت تقدیه یه ارتقا ایده بیلیمش اولدقلرینی آکلامق ایچون ترجمه حاللرینی و (طرز رقابت) ده ابراز ایتدکلری خصائل معنویه یی نظر دقته آلمق کفایت ایدر . هم بونلر ، اندر اولان مستنلردر . بونلر دیولردر . هرکس او یله اوله باز .

او حالده ، کیمسه سی بوش ، معدسه سی بوش ، فقط

اوغراشاملی . او اسکی اصولدر . وسائطك جمله تی انسانك كندندهدر .

ایشته آمریقانیزمك روحی، مختصر آ افاده ایدیلیرسه بودر . حتی ینه آمریقانیزمك اصولی (Méthode) اولوق اوزره تلقی اولونان واوروپا السنه عمومیه سنه کیرن (Arrivisme) ك منشأی ده بودر .

شایان دقتدرکه بوندن اون سنه اول آمریقایی وپك حیثیتی معلوماتی بر آدم معلوماتك طرز حاضریه حیثیتی وفائده سنی تنقید ایتدکدن صوکره (شارلاطانلق) دن بحث ایدیور و اونی ترجیح ایلوردی . شارلاطان اولوق ایچون چوق نادر خصلتله ایستر، روح بشره درین بروقف ایستر . اوندن صوکره پك بویوک برهنورلك ایستر . (ره قلام) یابه بیلملی در . دیوردی . بوملاحظاتی اوروپا غزته لری نقل ایشلردی .

آمریقانیزم ، ایشته بودر . پروفور دوبوا ریموند، بوفلسفه عملیه نك آوروپاده عینی اسباب وعوارض طولانیسیله قوت بولمغه باشلادیغنی وحیات انسانیتك بوتون سعیریتی تولدورمکده اولدوغنی حس ایتش و اوکا قارشی بر (Humanisme) جریانی آجق لزومندن بحث ایتشدی . ینه تکرار ایدهیم : تطبیقات علمیه و انکشافات صناعیه ایله بوفلسفه آردسند صیقی بر مناسبت بولوندیغنی صراحتاً ادعا ایدیوردی . ننه کیم مشهور ایده آلیست فیلسوفردن (A. Lange) ، (فلسفه ماده تاریخی) نامیه یازمش اولدیغنی ایکی بویوک جلدك ایکنجیسنده ، بوتون بوتهلکه لی احوالی ماتریالیزمه و داروینتزمك فلسفه حیاتده ، سیاساتده ورقابت تجاریه ده غایت نافذ و حاکم بر عامل اعتقادی اولسنه غطف ایدیور . (سوسیالیزم) و (نه ثوقاتولیسزم) ودها بوکی عکس جریانلرک وجودینه هپ بو (اخلاق دهریه Morale matérialiste) نی سبب کوستریور .

اگر بو اخلاقی تعدیل ایده بیله جک قوتلی جریانلر پیدا اولمازسه ، حرص منفعتله اندیشه معیشتله

بو حاله کن جماعت بشریه نك فلاکت دوجار اوله جغنی اختاره قدر واریور .

حاصلی اوروپالیر (آمریقاییلاشمق Americanisation) احتمالی برتهلکه اخلاقیه ومدنیه عد ایدوب، اوکا قارشی بر چاره مانع دوشونویورلر .

بلکه ده بور - کوروندوکی قدر جدی - تهلکه دکدر فقط هر حاله اخلاقیه سؤ تأثیری محققدر .

(همکی بهر زراست) یعنی هرشی آلتون ایچوندر جمله اعتقادیه نی دستورالعمل اتخاذ ایدن بر آدمندن قورقولور .

بزم مملکت مزده بویله بر حال ، یاخود اوکا احتمال وارمی؟.. بیلم؟.. فقط، اماره لرینی کورویورم و دیدیکم کی - مع التأسف - صنایعك ترقی وتکمیلندن ایلری کلیور . ایش یوق اندیشه معیشت چوق ، الی بوکرده آدم دهها چوق؛ اوندن ایلری کلیور . تأسف اولونورکه مملکت مزده کی مؤسسات تجاریه وصناعیه ده ترکرک واصل یرلی عثمانیلرک پك آز پانی اوله بیلیور . بویوک ایشلرده ، باقه لرده ، شمندوفرلرده ، الکتریک و تراموای ومعندن ایشلرنده قاچ کشی هنر وار؟.. وواره موقعلری نهدر وقاچ پاره آلیورلر؟.. وایله ایشلری اداره ایده بیله جک صورتده مستحضر ومجهز میدرلر؟..

بوکون باقه لردن بری بر اعلان ویرسه یوکسک معاشله بر محاسبه جیه بر دیرکتوره لزوم کورولدیکنی - فرض محال اوله رق - بزلره بیان ایتسه ومسابقه آچسه ، بزلردن کیمسه بو اعلانه التفات ایتمزیم . حالبوکه وقیله غزته لر هنر یازمشدی ده اوندن بیلیورم - بلدییه آراهه جی ایسته نلش ایکی بیک بیلم قاچ کشی عرضحال ایله مراجعت ایلش .

رقابت مسئله سی ده ایله ؛ صرف مسکین ومحدود تشبثاته منحصر قالور ونتیجه سی یکدیگر هنری غیرتلا - قلامقندن عبارت اولویور . صایتشعه درتیوز نسخه تأمین ایده مین غزته لری یکدیگریله ایله مدهش بر محاربه آچورلر

« بر شعر خیال » اون بش سنه اوللری حیات حقیقه یولنسه کیدیلیرکن طویلانش چیچکلردن ، آلینش یارلاردن ، حس ایدلش تأثرلردن مرکبدر . کتابه کندی اسمنی اهدا ایدن برنجی حکایه واونی تعقیب ایدن بر قاجی شادانک کوه زه لکلرندن حضوله کلش بولونیور . بزه بویله کوه زه لکلر ایده جک شادانلرک چوغلاماسنی چوق ایستردم . فقط خالد ضیالر نه زمان چوغالیسه شادانلرده اوزمان بر شعر خیال اولقله قالمالزور برنج حقیقت اولور . مؤلفک شادانه زوزکلک اسناد واونی دیکله مک ایچین کندنده وکنندیسيله برابر قارلرده فضله بر قابلیته لزوم کورومه سنی صنعت تحریره عائد انجه لکلردن بر اثر محویت کبی تلقی ایدرم . یوقسه شادان هر زمان طاتلی طاتلی دیکله نیر . مثلاً یولجیلقدن بحث ایدیور ، دکلکی ؟ باقکیز نه قادر شوخ وجاذبدر :

سیاحت ایده جکیمسک ؟ تیره ندن حذر : اوندن بیرنجی بر حیواندن قاجار کبی قاجالی . کیدیله جک بره دکزدن کیتسه لی : باشکیزک اوسقنده سزه صاری شمشعلرخی سرپه رک (قردن بحث اولونیور) کویا ساکت بر نیننی ، انسانک قلبنی بوتون آجیلرندن بیقایان منور چیچکلردن مرکب بر نشیده رؤیاسویلر بر قرله آلتکزده یاواش یاواش صالایان بر دکز یوقسه بدبختسکز . اووقت بشقه بر شی ایجاد ایتلی ، بشقه بر شی ، هر حالده ترهن دکل... مثلاً دوه : اوت دوه به بنیکز : اولطف بونی اوزاته رق ، سزه طاتلی سیاه کوزلریله باقهرق یواش یواش آقوب کیتسون . اون کونده کیدیکز ، فقط ترنله کیتسه بکیز . بیلیرمیسک ؟ مدنیتک بو ایجاددن ، بو خارقه سندن هیچ نمون دکم . اونده اویله بر وحشیلک وارک ... او قرمنی کوزلریله ظلمتلی باقهرق ، خوموردایان آتشرلیله صحرانک سکون صفادارینی بیرتان ، آلاولی دومانلریله سماره کویا بر نفس جهنمی قوصان بو مهیب شی دمیردن ، چلیکدن ، آتشدن یارادلش بر جانوار دهشتیله سزی قوللرینک آراسنه آلیور ، ساعتله ، کونلره بلا فاصله سارصیور ! کیکلرکزی قیرمق بر برندن آیرمق ایسته یور : نهایت اویله بر زمان کلیووک بو مهیب شیدن . بو آهنبی جانواردن قورقورسکز . آرتق بر سیاحتدن زیاده برجdale بکزه یین باشکجه نک ختامی خبر ویره جک آن خلاصه بر مقهور یچاره اضطراریله انتظار ایدیورسکز . فقط اونک پنجه سندن قورتولدقن صوکره سز

وبونی مشروع کوسترمک ایچون اوقدر فنا وسیله لره تشبث ایدیورلرکه انسان بوکا آجیر و آمریقانیزمک بودورلوسندن بوسبوتون ایکره نیر .

شبهه یوق که بو . سفالت معنویه به سبب سفالت مادیه در . بوکا بر چازه بوله بیلنلر ، مملکته اک بویوک بر خدمت ایتش اوله جقلردر . یوقسه ضیق معیشتله بوراده ده قالمق ممکن اوله میه جقدر صانیرم .

طبیعی ملاحظات خالصانه م ، آدم عقلی و خلوص ایله بر مسئله جدیه حقنده بحث آجان محررلر ایچون دکلدر . (آلامریقه ن à l'américaine) ده قلامرله غزته . لرینی طولدوران وایچی بوش براقان صحیفه لره در .

رضا توفیق

حقیقه تنقید

بر شعر ضیال

خالد ضیا بکک ۱۹ کوچک حکایه سندن متشکل اولان بو کتابی اوقودیم زمان حیرتله قاریشیق بر یاسه دوشدم . حیرتم اسکی حیرتلمک بر تکرری ایدی : بو سحر قلمک ذاتاً مفتونی و حیرانی یم . یاسم ینه بوندن ایلری کلیوردی : خالد ضیا مکتب ادبی سنه لردن بری بر خالد ضیاد اها یتشدیره مدی ویتشدیرمک استمدادینی کوسترمه یور . اون بش یکریمی سنه اول فکرث شعرلریله ، خالد ضیا نثرلریله - ایکی استاد صنعت حالده - لسان شعر و ادبک : قادرو سنی چیزدکلری زمان ، شیمدی نسل حاضر اولان ، نسل آتی نک بو قادرو حدودینی بر خطوه تجاوز ایده میه جکلرینی کیم ظن ایدردی ؟ حال بوکه اویله اولدی . وچوق زمان بزه بوقادرونک ذوق نقاستی اونوتدوره جق بر اسلوب بیان طوغامیه جفندن امینم . حتی ظن ایدیورم که خالد ضیا بک کندیسینی بیله وقتیه چیزدیکی حدود کالی بو کون کیمکدن احتراز ایدیور .